

Aleksej Konstatinovič Tolstoj: Car Fjodor

Literatura: TOLSTOY, Aleksey Konstantinovich a Jenny COVAN. *Tsar Fyodor Ivanovitch: a play in five acts*. New York: Brentanos, c1922.

- vydáno 1875¹
- druhý díl trilogie:
 - „Smrt Ivana Hrozného“, „Car Fjodor“, „Car Boris“²
- odehrává se v Moskvě koncem 16. století³
- výpravné historické drama
- inspirované skutečnými historickými událostmi
- zobrazuje moskevský lid a jeho postoj vůči vzniklým situacím
 - zobrazuje různé společenské vrstvy
- podrobně studuje pohnutky postav s výraznější rolí
 - zejména skrze jejich monology/samomluvy
 - zajímavý je především pozvolný duševní rozklad titulní postavy
 - Fjodor má zároveň prorocký sen, který je později naplněn.⁴
- Jazyk (anglická verze textu)
 - ruský originál je psán ve verších, překladatelka (Jenny Covan) pro zjednodušení zvolila formu prózy⁵
 - davové scény:
 - informují čtenáře o tom, co se odehrálo/odehrává/odehraje za scénou
 - zahrnují žebráky, slepce, hudebníky, kupce, ...
 - je využit hlas davu – sborová provolávání/výkřiky
 - na stráně 73-75 je v davové scéně užita píseň, která má na lid motivační účinek

¹ Tamtéž, s. II.

² Tamtéž, s. II.

³ Tamtéž, s. IV.

⁴ Tamtéž, s. 44.

⁵ Tamtéž, s. III.

- ve většině případů používá lid spisovný jazyk (včetně žebráků)⁶, někteří však občas použijí hovorový výraz:
 - „Well, my lad?“⁷
 - ...
- komorní scény
 - jazyk spisovný, vznešený
 - využití metafor:
 - „On the battlefield like a lion!“⁸
 - využití zdvořilosti:
 - Fjodor říká své ženě „Irinushka“⁹
 - ...
- gradace napětí:
 - během prvního a druhého dějství graduje napětí pozvolna
 - napětí začíná strmě stoupat od začátku třetího dějství do konce pátého
 - častým prostředkem stupňování gradace je příchod posílů špatných zpráv
- drama se skládá z pěti dějství:
 - Ruská šlechta vidí, že skutečným vládcem v zemi není jejich car Fjodor, nýbrž jeho švagr Boris Godunov, který drží titul správce země. Boris cara ovládá skrze svou sestru Irinu. Konspirátoři tuší, že když cara zbaví manželky, osvobodí ho od Godunova. Sepíše petici, která cara žádá, aby (po vzoru otce) bezdětnou manželku vyhnal do kláštera a našel si vhodnější nevěstu. Jeden z konspirátorů, kníže Šachovský je zasnouben s neteří Ivana Petroviče, vojevůdce země, který je hlavním iniciátorem spiknutí. Se svou snoubenkou, kněžnou Mstislavskou, se však setkává pouze za pomoci kněžny Voločovové, která zastává pozici jakési dohazovačky. Godunov se o spiknutí dozvídá a vzpomíná na staré křivdy způsobené Ivanem Petrovičem. Vzpomíná, jak jeho vinou málem přišel o život a touží po tom, aby se role v budoucnu obrátily. Rozhodne se oklamat cara uzavřením míru s Ivanovým rodem Šujských.

⁶ Tamtéž, s. 84.

⁷ Tamtéž, s. 73.

⁸ Tamtéž, s. 2.

⁹ Tamtéž, s. 47. Např.

- Mírové jednání hraje, v očích cara, ve prospěch Godunova. Ivanovi brání přijmout Borisovu ruku jeho hrdost a morální zásady. Ivan svolí k uzavření míru pouze v případě, že Boris s přísahou, a před zraky Fjodora, políbí kříž. Po uzavření mírové dohody dochází ke konfrontaci s přívrženci Ivana Šujského. Nevěří totiž, že Boris dohodě dostojí. Přestože se Godunov zapřísahá, že bez Ivana nebude podnikat žádné další kroky, zůstávají konspirátoři skeptičtí.
- Kníže Šachovský se následující noci setkává s kněžnou Natašou Šujskou. Setkání je však narušeno příchodem Krasilnikova, který přináší strašnou zprávu. Na Godunovův příkaz byli zadrženi přívrženci Šujského, kteří si dovolili otevřeně mluvit o svých námitkách vůči zemskému správci. Zbylí povstalci musejí urychleně jednat. Nedávno sepsanou petici, na kterou stačí dopsat pouze jméno vhodné kandidátky na vdavky, vidí jako jednu z posledních možností. Ivan je ochotný dát všanc svou zasnoubenou neteř Natašu. Šachovský se prudce ohradí, petici jim uzme a dá se na útěk. Soupis hodlá odevzdat carské rodině. U dvora Boris nadále zneužívá své moci nad Fjodorem. Proti bratrově vůli vystupuje carevna a navrhuje manželovi udělit pardon jeho nevlastnímu bratru Dimitriovi a nevlastní matce. Přestože je Boris proti, Fjodor nadšeně přijímá. Na carský dvůr přichází Ivan nesoucí zprávy o Borisových činech. Godunov se dozývá. Carova naivita ho vede k domněnání, že celá událost je pouhé nedorozumění mezi oběma muži. Po Ivanově odchodu se Boris snaží Fjodorovi implementovat myšlenku, že pro zachování harmonie je třeba popravít Ivana a jeho bratry. Car však Borise odmítá a propouští ho ze svých služeb.
- Ivan, v závislosti na vzniklých událostech, zahajuje otevřený odboj proti carovi. Fjodora prohlašuje za duševně chorého a na trůn chce dosadit jeho nevlastního bratra Dimitrije. Car je o této skutečnosti informován a přichozí Ivan své činy nepopírá. Fjodor, který těžce zápasí se svou chorobou, myslí, si je vědom svých slabín a uvolí se ustanovit svého bratra carem. Idylu narušuje Šachovský, který přináší ukradený vlastizrádný soupis. Útok na carskou korunu Fjodora rozlítí. Rozhodne se osud Šujských vložit do rukou Borise. Šachovský svého činu okamžitě lituje.
- Svědectví o průběhu a hororech zatýkání se nesou celou Moskvou. Lid hovoří o osudech mužů, ale zároveň se bojí o vlastní životy, které mohou potenciálně ohrozit blížící se Tataři. Přes své obavy stojí lid pevně za Ivanem Petrovičem. Sama císařovna se před svým bratrem Ivana zastává. Věří, že Ivan je věrný a otevřeně lituje svých vlastizrádných činů. Za svého strýce a příbuzné přichází prosit samotná Nataša. Fjodor je milostivý a uvolí se spiklence propustit. Společnost se však dozvídá, že Ivan minulou noc zemřel vlastní rukou. Oběsil se poté, co byl odražen lid v čele se Šachovským, který se ho jal osvobodit. Šachovský byl při tomto pokusu zastřelen. Zdrčená Nataša se odebrá do kláštera. Další ranou pro Fjodora je zpráva o smrti budoucího vládce Dimitrie. Ten během epileptického záchvatu upadl na nůž a zahynul. Fjodorův psychický stav se, pod tíhou novinek o krajně podezřelém skonu Borisovi nepohodlných osob, krajně zhoršuje. Pokořený Fjodor přenechává vládu

v rukou Borise. Poslední scéna vyobrazuje Godunovův odchod na bojiště vstříc Tatarům.